

"מחאה חברתית" ומקומו של היחיד מול הציבור ב'עיר ומלואה' לש"י עגנון

פרופ' א"א אורבך (על 'ספר המדינה')

"המשותף הוא שיוזמתו של היחיד מצילה את המדינה מצרותיה וממצוקתה, בעוד המדינה עושה רוב תושביה לחקיינים. יחידים אלה שומרים על חירותם ובעצם גם על דביקותם במסורת המקורית של דורות ששנתכחה."

הצפרדעים (הופיע ב'הארץ' 1.4.1956)

הרב אברהם תאומים
רב ואב"ד בבוטשאטש 1853-1868

608 : לא מצאתי הוכחה גמורה לאסור איסור על העשירים שלא יקנו דגים לשבת. ומה שאמרת להם הרי אתם יודעים והם שומעים לי. ואם יש כאן אדם שאינו חש לדברי אני איני יכול לשנות את הדין בגללו [ע"י שו"ת חסד לאברהם – תנינא, ח"א או"ח סימן כ"ו]. יצאו העניים בפחי נפש ור' קרפל מיטיב עם נפשו.

608 : באותה שעה שבאו אצל הרב לקבול על ר' קרפל נזדמן לשם מיכל בר שמש, ששימש שני גאוני עולם... עד שלא בא לעירנו שימש ראש דוכן בבית הלימוד שעשה יוסיל בנו של טודרוס [=יוסף פרל] בטרנפול...

611 : חזר פטרו ואמר, פאניה מיכל אמור לי הרי שלייען תאכלנו אמו בנו של פישקו תיפח רוחו! זימן אצלי שנים עשר סלים דגים. אמר מיכל בר, אם זימן – זימן, אם ישלם יספרו לך הדגים שאתה שולח לו.

612 : הוסיף פטרו ואמר, יודע אני שחכם אתה כרב ואם אתה אומר דבר – דבר הוא. אבל מה שאמרת עכשיו אינו נראה בעיני. אני נותן לו דגים והוא אינו נותן לי מעות. כלום שנים עשר סלים מלאים דגים פיהוק או גיהוק הם. אמר לו מיכל בר, הרי יכול לטעון כל זמן שהיו הדגים מותרים באכילה היו שווים כסף, משנאסרו לאכילה דינם כדן צפרדעים שאסורות באכילה. ואם אתה שואל אותי אומר לך פעמים יפה הצפרדע מן הדג. תדע לך שהוא כן, שהרי כשלקו המצריים במצרים בצפרדעים לקו, ואילו בדגים לא שמענו.

616 : קיים פטרו את שבועתו שלא ישלח לו אף קשקשת של דג... וא"כ מה שלח, צפרדעים שלח, ולא סל או שני סלים, אלא כל סל וסל מאותם שנים עשר סלים מלאים היו צפרדעים.

617 : שמעה בוטשאטש ותמהה. יש שתלו את הדבר בכחו של רבינו הגאב"ד, אף על פי שלא גזר בפירוש על הדגים הרי אמר החדל יחדל. ויש שתלו את הדבר בכחו של מיכל בר שאמר, אף כאן כדאי שיעשה נס ונעשה נס שזימן קרפל דגים ומצא צפרדעים. אלו שתלו את הדבר בכחו של רבינו הגאב"ד בכח התורה תלו, ואלו שתלו את הדבר במיכל בר אמרו, מכאן שהפיקחים חביבים בשמים שעושים להם רצונם.

המשל והנמשל (הופיע ב-3 חלקים ב'הארץ' ספטמבר-דצמבר 1958)

406 : שבת אחד בשעת קריאת התורה ישב לו במקומו שבמזרח, שקנה לו חמיו מזקן אחד שעלה לארץ ישראל, וחומש מלא פרושים בידו. הקורא קורא בתורה וכל העם ישבו באימה וביראה ושמעו מלותיה של תורה. נפל לתוך דעתו חידוש בפרשת השבוע או בפירושה. הגביה את טליתו למעלה מעיניו והטה עצמו לזה שישב אצלו לימינו או לשמאלו והציע לו את החידוש. הביט עליו והיה תמיה, שיש אדם שהיה מדבר בשעת קריאת התורה, כאילו יפה שיחתו של ילוד אשה מדברי אלוקים חיים.

408 : תקף עליו על השמש צערו וזקף עיניו באותם שישבו עליו בדין והתחיל מדבר. אמר להם, לא כדאי שאזכה בבית דין של מטה ולא כדאי להתייפות לפני בעלי בתים מתיר אני את לשוני לגלות מסתורין של עולם, אלא כדי שתדעו עונשו של דבר שבני אדם מזלזלים בו.

פרק שני / הביט השמש על אותם שישבו בדינו ועל אותם שנתכנסו לשמוע את דינו וחזר ואמר, זקנים שבדור שמעו מאבותיהם שאני שימשתי את מוריניו הגאב"ד רבינו רבי משה השם יאיר גן עדנו עד ביאת הגואל...

(* מספרי העמודים ע"פ 'עיר ומלואה' (שוקן, מהדורת 1999).

420 : בא לטהר מסייעין אותו, בה לטמא פותחין לו. אמר נבל בלבו, אראה מה אומרים חכמי האומות. התחיל מייגע עצמו בלשון ליטיין ולמד בשנה אחת מה שאין כל הכמרים כולם לומדים בשבע שנים. ותקע ראשו בספריהם ושקד על דבריהם ולא נתקררה דעתו מכל הדעות שמצה בהם. אדם אובד דרכו בא השטן ומוליכו. בא השטן והוליכו אצל הגלח. ספרים יש לגלחים שעוסקים במה למטה ומה למעלה...

422 : זה מעשה אהרן בעלה של זלאטי שנתגלגל לי על ידו שאראה כובד עונשים של המסיחים בתפילה ובקריאת התורה.

427 : ולענין ששאלת אותם שראית יושבים רחוקים זה מזה, בחייהם סמוכים היו זה לזה וכל בתי כנסיות ובתי מדרשות מלאים היו משיחתם. ועכשיו אינם יכולים להוציא מלה מפיהם. לא מפני שהם מתים, ובמתים חפשי, אלא מפני שהיו מדברים בשעת התפילה ומפני שהיו מדברים בקריאת התורה. ועל דבר זה נענשים, שנותנים להם לחדש חידושים, וכיון שבאים להרצותם שפתותיהם בורחות זו מזו ושיניהם ננעצות בלשונם. רואים חבריהם ומבקשים לצעוק, כיון שפותחים את פיהם צעקתם אובדת בפיהם.

437 : מצינו במדרש שיר השירים [א, ח], אל יהי המשל הזה קל בעיניך, שעל ידי המשל אדם יכול לעמוד על דברי תורה. וממשל שם בעל המדרש את המשל במשל. משל למלך שאבד זהוב מביתו או מרגלית טובה, לא על ידי פתילה באיסר מוצא אותה. כך המשל הזה, לא יהא קל בעיניך, שעל ידי המשל אדם עומד על דברי תורה.

446 : לסוף בא ההיתר ממקום אחר וגילה לנו השמש מה שגילה וכן עונשה של העבירה לאחר מיתה. ולואי ולא יהא גילוי העוון לסיפור מעשה בלבד, שאדם שומע להנאתו. רבים חללים הפילה ההנאה. אבל יש הנאה ויש הנאה, אשרי מי שהנאתו מביאה אותו לידי מוסר ומוסרו הוא הנאתו.

450 : ובכן מאחר שנשרף הפנקס וחרבה ביטשאטש ונשתכחו מעשי ראשונים מפני הצרות האחרונות, אמרתי אני לעצמי, מפני מעשי גיהנם של כל יום עשוי מעשה גיהנם שראה השמש שישתכח, ועם סיפור המעשה – ישתכח כל שיש ללמוד מאותו הסיפור, ובכן אמרתי אני לעצמי, אכתוב את הדברים בספר ואעשה בזה גם זכירה לקהלה קדושה שקידשה את חייה במיתתה, כשם שקידשו אבותיה את חייהם בתורה שהיא חיינו.

המבקשים להם רב (עמ' 320)

ומחויב הוא הרב לדקדק במנהגים שנוהגים בביטשאטש הן לגבי אמירת פיוטים והן לגבי כל מנהג טוב...

ולא נכשל (מתוך: 'אלו ואלו' עמ' 236)

כמה גדולים דברי חכמים שאמרו לעולם יהא אדם זהיר במנהג אבותיו. אם בשביל שתי תיבות ניצלה נפש מישראל ועמדה ביהדותה כמה נפשות מישראל ניצולות מן השמד ומן הכליון אילו היו כל ישראל זהירים במנהג אבותיהם.

לעבד נמכר יוסף (מתוך: 'האש והעצים' עמ' 43)

מהיכן זכה אבינו יוסף שחזר ושתלו הקב"ה במשפחת בית אביו, אלא ניגון של אבותיו שנשתמר בפיו שמרו והעמידו על בסיסו והעמיד תולדות כמותו בנים ובני בנים שאני ואתם מהם. הוא שאני אומר, אל תשנו מנהג אבותיכם.

***

ארכיון קורסים ששודרו מבית עגנון
www.WebYeshiva.org/AgnonArchives

